

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การย้ายถิ่นของประชากรเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อขนาดและโครงสร้างของประชากร รวมทั้งยังส่งผลถึงกระบวนการพัฒนาประเทศอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการย้ายถิ่นเป็นกลไกสำคัญของการกระจายตัวของประชากรและทรัพยากรในประเทศ ซึ่งพบว่าผู้ย้ายถิ่นมักเลือกกรุงเทพมหานครหรือเมืองใหญ่ เป็นถิ่นปลายทางโดยมีเหตุผลเพื่อหางานทำหรือเพื่อทำมาหากิน เนื่องจากมีความแตกต่างในเรื่องค่าจ้างแรงงานในเขตเมืองกับเขตชนบท (นิตยา พิริยะธรรมวงศ์, 2538: 6) ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ประสบกับปัญหาการย้ายถิ่นของประชากรจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมือง ดังจะเห็นได้จากข้อมูลสำมะโนประชากรหรือผลงานวิจัยต่างๆ ซึ่งพบว่ามี การย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมืองเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร กระแสการย้ายถิ่นดังกล่าวนี้เป็นผลให้เขตเมืองมีประชากรหนาแน่นขึ้น (เฟรด อาร์โนลด์ และสุภาณี บุญประเทือง, 2519: 11; จินตนา เพชรานนท์, ชิดนิย์ โกลสทิน และอลิส โกลสทิน, 2527: 12; และสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2536: 9) ผลที่ตามมาก็คือ จำนวนประชากรไม่สมดุลกับทรัพยากรที่มีอยู่ในเขตเมือง เช่น ที่อยู่อาศัย อาชีพ และการบริการด้านสาธารณูปโภค เป็นต้น ถ้ารัฐบาลไม่สามารถจัดสรรสิ่งเหล่านี้ให้เพียงพอกับความต้องการของประชากรจะทำให้เกิดการขาดแคลน ที่อยู่อาศัย การว่างงาน และการทำงานด้อยระดับ เป็นต้น นอกจากการย้ายถิ่นจากเขตชนบทเข้าสู่เขตเมืองจะมีผลกระทบต่อท้องถิ่นปลายทางแล้วยังมีผลกระทบต่อท้องถิ่นต้นทางด้วย การย้ายถิ่นออกจากพื้นที่จำนวนมากจะทำให้ประชากรในท้องถิ่นต้นทางลดขนาดลง และถ้าหากเป็นการย้ายถิ่นที่เกิดขึ้นเฉพาะกลุ่มประชากรในวัยหนุ่มสาว ก็จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของประชากร และการกระจายตัวของประชากรจะไม่สมดุล เช่น การย้ายถิ่นของคนหนุ่มสาวและวัยแรงงานในเขตชนบทที่มุ่งหางานทำในเขตเมืองจำนวนมาก อาจทำให้การพัฒนาชนบทต้องล่าช้า เพราะขาดแรงงานที่เป็นคนหนุ่มสาว ซึ่งเป็นกำลังสำคัญที่มีส่วนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นเดิมของตนให้เจริญได้ (สันทัต เสริมศรี, 2539: 182)

นอกจากนี้ การย้ายถิ่นยังมีผลต่อการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นอีกด้วย เพราะการย้ายถิ่นมิใช่เป็นการเปลี่ยนสถานที่เท่านั้นแต่ยังเป็นการเปลี่ยนสังคม เปลี่ยนสภาพแวดล้อม และเปลี่ยนระบบการดำเนินชีวิตด้วย โดยปกติแล้วผู้ย้ายถิ่นจะประสบปัญหาในเรื่องการปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ โดยปัญหาที่พบก็คือ ปัญหาการไม่มีงานทำ การทำงานด้อยระดับ และการไม่มีที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการย้ายถิ่นของประชากร และถ้าเป็นผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายมาจากท้องถิ่น

ชนบทที่ด้อยพัฒนาหรือผู้ย้ายถิ่นที่ไม่เคยมีประสบการณ์การใช้ชีวิตในเขตเมืองมาก่อนก็จะทำให้ปรับตัวยากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้ย้ายถิ่นบางส่วนอาจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของตนหรือสถานที่ที่บรรพบุรุษเคยอาศัยอยู่ (ยุทธฉนวน สีดานล้ำ, 2540: 37) และการศึกษาของณัฐจิรา รุจิระการโชติกุล (2538: 64) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของประชากรในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานครพบว่า ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 78.8) มีความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม และร้อยละ 21.3 ไม่ตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม ทั้งนี้เนื่องจากประชากรมีความผูกพันกับภูมิลำเนาเดิม นอกจากนี้ การศึกษาของ ทิพวรรณ พุ่มมณี (2532: 90) ที่ศึกษาถึงผลของการพัฒนาอุตสาหกรรมกับการย้ายถิ่นของประชากร ในจังหวัดสมุทรปราการพบว่า ผู้ที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นออกเพื่อกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าภาคอื่นๆ และการศึกษาเรื่องสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนที่มีผู้ว่างงานจากปัญหาทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดย พิทักษ์สิทธิ์ ฉายะภูติ และคณะ (2541: 272-273) พบว่า มีผู้ว่างงานและย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงถึงร้อยละ 47.6 โดยร้อยละ 28.1 ว่างงานและย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมเนื่องจากบริษัทปลดคนงานออก สถานการณ์เช่นนี้เป็นสถานการณ์ที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ในปัจจุบันเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ธุรกิจอุตสาหกรรมหลายแห่งได้รับผลกระทบทางลบอย่างรุนแรง คนงานจำนวนมากถูกเลิกจ้าง ทำให้คนงานเหล่านี้เป็นผู้ว่างงานอย่างกะทันหัน ส่งผลให้ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีงานทำย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมากขึ้น นับว่าเป็นปัญหาหนึ่งที่รัฐบาลควรเร่งวางนโยบายส่งเสริมการประกอบอาชีพในชนบทเพื่อรองรับผู้ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม

การศึกษาคั้งนี้จึงมุ่งศึกษาถึงปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่น โดยเลือกกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ตัวอย่างของการศึกษา เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางความเจริญของประเทศ เป็นแหล่งงานและแหล่งรายได้ขนาดใหญ่ กรุงเทพมหานครจึงเป็นพื้นที่ที่มีปัจจัยดึงดูดการย้ายถิ่นสูงมาก โดยเฉพาะการย้ายถิ่นจากเขตชนบท ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาพบว่าส่วนใหญ่ประชากรมักจะย้ายถิ่นออกจากเขตชนบทเพราะไม่มีอาชีพหรือไม่มีรายได้ที่เพียงพอ ทำให้ต้องย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครเพื่อหางานทำเลี้ยงชีพและส่งรายได้ส่วนหนึ่งไปให้ครอบครัวที่ยังคงอาศัยอยู่ในเขตชนบท การศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานครจึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง เนื่องจากจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนในการลดปัญหาหรือแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในด้านการส่งเสริมอาชีพและการสร้างงานในเขตชนบทเพื่อรองรับผู้ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร

1.3 แนวคิดเชิงทฤษฎี

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นเข้ามาปรับใช้ในการศึกษา ดังนี้

1.3.1 ปัจจัยผลักดันและปัจจัยชักจูง

ปัจจัยผลักดัน (push factor) เป็นปัจจัยลบในท้องถิ่นต้นทาง ซึ่งผลักดันให้ประชากรย้ายถิ่นออกจากท้องถิ่นนั้น ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ ความล้มเหลวในการทำมาหากิน การไม่มีที่ดินทำกิน ฝนแล้ง น้ำท่วม ทำให้ผลผลิตที่ได้มีจำนวนลดลง ตลอดจนปัญหาความยากจนและปัญหาการว่างงาน เป็นต้น (Lee, 1966: 50-52) การศึกษาของ Pramote Prasartkul (1977: 181-182) เกี่ยวกับกระแสการย้ายถิ่นกับความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชากร ระหว่างจังหวัดในฐานะที่เป็นตัวกำหนดการย้ายถิ่นของประชากร พบว่าประชากรจะย้ายถิ่นออกจากพื้นที่ที่มีความกดดันด้านเศรษฐกิจ สังคม และประชากรสูง กล่าวคือ พื้นที่ที่มีความกดดันทางประชากร มีความตกต่ำทางเศรษฐกิจ และมีความเครียดทางสังคม จะเป็นปัจจัยผลักดันให้ประชากรย้ายถิ่นออกจากท้องถิ่นนั้น

ส่วนปัจจัยชักจูง (pull factor) เป็นปัจจัยบวกในท้องถิ่นปลายทาง ซึ่งมีส่วนโน้มน้าวหรือจูงใจให้ประชากรย้ายถิ่น เช่น ค่าจ้างแรงงานสูง การมีโอกาสจะทำงานตามความสามารถหรือตามความถนัดของตน และการว่างงานต่ำ เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่ท้องถิ่นดังกล่าว เพราะผู้ย้ายถิ่นคาดหวังว่าจะสามารถยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของตนให้สูงขึ้นกว่าเดิม (Lee, 1966: 50-52)

1.3.2 กระแสการย้ายถิ่นและกระแสการย้ายถิ่นย้อน

ทฤษฎีการย้ายถิ่นของ Lee (1966: 54-56) ซึ่งพัฒนาแนวคิดต่อเนื่องจากแนวคิดของ Ravenstein (1885: 198-199) ที่กล่าวถึงกระแสการย้ายถิ่น (stream) และกระแสการย้ายถิ่นย้อน (counterstream) สรุปได้ดังนี้

1. การย้ายถิ่นน่าจะเกิดขึ้นอย่างมาก ภายในกระแสที่กำหนดไว้ชัดเจน เช่น ถ้ามีข่าวสารจากท้องถิ่นปลายทางแพร่ไปยังท้องถิ่นต้นทางก็จะเกิดการย้ายถิ่นจากท้องถิ่นต้นทางไปยังท้องถิ่นปลายทาง ในระยะแรกๆ จะมีจำนวนการย้ายถิ่นไม่มากนัก เนื่องจากมีการเลือกสรรหรือคัดเลือกผู้ย้ายถิ่น ในเวลาต่อมาเมื่ออุปสรรคที่แทรกอยู่ระหว่างกลางถูกทำลายลงจะมีจำนวนการย้ายถิ่นเพิ่มมากขึ้น

2. กระแสการย้ายถิ่นที่สำคัญทุกกระแสจะเกิดกระแสการย้ายถิ่นย้อน เช่น ผู้ย้ายถิ่นอาจจะย้ายถิ่นย้อนกลับไปถิ่นเดิมเมื่อไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ หรืออาจจะเป็นเพราะปัจจัยที่เป็นข้อดีของจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้มีความสำคัญน้อยลงหรือหมดไป

3. ประสิทธิภาพของกระแสการย้ายถิ่นจะสูงถ้าปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดกระแสการย้ายถิ่นนั้นเป็นปัจจัยลบในท้องถิ่นต้นทาง เช่น ความยากจน และไม่มีที่ดินทำกิน จะทำให้ผู้ย้ายถิ่นในท้องถิ่นปลายทางคิดที่จะย้ายถิ่นกลับน้อยลง

4. ประสิทธิภาพของกระแสการย้ายถิ่นและกระแสการย้ายถิ่นย้อนน่าจะต่ำถ้าท้องถิ่นต้นทางและท้องถิ่นปลายทางมีลักษณะด้านประชากร สังคม และเศรษฐกิจคล้ายคลึงกัน

5. ประสิทธิภาพของการย้ายถิ่นน่าจะสูงถ้าอุปสรรคที่อยู่ระหว่างกลางมีอยู่มาก

6. ประสิทธิภาพของกระแสการย้ายถิ่นกระแสหนึ่งจะผันแปรไปตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะสูงในช่วงเวลาแห่งความมั่งคั่ง และจะต่ำในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจตกต่ำ กล่าวคือ ในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจกำลังเจริญเติบโต ท้องถิ่นปลายทางซึ่งเป็นศูนย์กลางการพาณิชย์และอุตสาหกรรมจะขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมและผู้ย้ายถิ่นอื่นๆ ที่ย้ายถิ่นสวนทางออกไปจากท้องถิ่นนั้นมีจำนวนน้อย แต่ในช่วงที่เศรษฐกิจตกต่ำ จะมีผู้ย้ายถิ่นจำนวนมากย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม และผู้ย้ายถิ่นอีกจำนวนมากจะย้ายถิ่นไปยังท้องถิ่นที่ไม่ใช่เขตอุตสาหกรรม ซึ่งในสถานการณ์เช่นนี้อาจทำให้ผู้ย้ายถิ่นมีทิศทางการย้ายถิ่นตรงข้ามกัน

1.3.3 ทฤษฎีการตัดสินใจย้ายถิ่นในระดับจุลภาค

ทฤษฎีการตัดสินใจในระดับจุลภาค (De Jong and Fawcett, 1981: 45-49) เป็นทฤษฎีที่ให้ปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยาประชากรมาอธิบายปรากฏการณ์การย้ายถิ่น โดยมีสมมุติฐานว่าแนวโน้มที่บุคคลจะย้ายถิ่นหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับความคาดหมายที่จะได้ประโยชน์จากการย้ายถิ่น โดยปกติแล้วบุคคลจะมีความคาดหมายในหลายๆ ด้าน เช่น ความมั่นคง ฐานะทางสังคม ความสะดวกสบาย และความเป็นตัวของตัวเอง เป็นต้น ความคาดหมายที่จะบรรลุเป้าหมายของชีวิตในด้านต่างๆ เหล่านี้ของแต่ละบุคคลจะมีระดับแตกต่างกันไป การย้ายถิ่นจึงขึ้นอยู่กับ

ปัจจัย 2 ประการคือ คุณค่าที่บุคคลให้กับเป้าหมาย (แตกต่างกันในแต่ละบุคคล) และระดับความคาดหวังว่าจะบรรลุเป้าหมายนั้นได้โดยการย้ายถิ่นหรือไม่ย้ายถิ่น หากปัจจัย 2 ประการนี้มีระดับสูง โอกาสที่บุคคลจะย้ายถิ่นจะสูงตามไปด้วย

1.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับความผูกพันต่อพื้นที่

Davanzo and Morrison (1982: 4) ได้เสนอแนวคิดความผูกพันต่อพื้นที่ (location-specific capital) ซึ่งแนวคิดนี้กล่าวถึงปัจจัยที่เรียกว่า “ความผูกพันของบุคคลต่อพื้นที่” โดยอธิบายถึงผลประโยชน์ที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งบุคคลอาจสูญเสียไปหรือเสื่อมค่าลงถ้าบุคคลนั้นย้ายถิ่นไปอาศัยอยู่ในท้องถิ่นอื่น เช่น การสูญเสียลูกค้า การเป็นเจ้าของที่ดิน การเป็นที่ยอมรับของคนในพื้นที่ และความผูกพันกับชุมชนและญาติสนิทมิตรสหาย เป็นต้น แนวคิดนี้อธิบายการย้ายถิ่นกลับของบุคคลไว้ดังนี้

1. บุคคลที่มีความผูกพันต่อพื้นที่สูงจะไม่ย้ายถิ่นออกจากพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่ แต่บุคคลที่มีความผูกพันต่อพื้นที่ต่ำจะย้ายถิ่นออกจากพื้นที่นั้น
2. เมื่อผู้ย้ายถิ่นคิดจะย้ายถิ่นอีกครั้ง ผู้ย้ายถิ่นมักจะพิจารณาถึงท้องถิ่นเดิมที่ตนเคยอาศัยอยู่มาก่อนเป็นท้องถิ่นปลายทางของการย้ายถิ่นครั้งใหม่ เพราะผู้ย้ายถิ่นมีความผูกพันกับท้องถิ่นเดิม ซึ่งหากผู้ย้ายถิ่นมีความผูกพันกับท้องถิ่นเดิมมากก็มีโอกาสที่จะย้ายถิ่นกลับท้องถิ่นเดิมมาก แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่ผู้ย้ายถิ่นย้ายถิ่นออกจากท้องถิ่นเดิมด้วย
3. การย้ายถิ่นออกจากท้องถิ่นเดิมเป็นระยะเวลาานจะทำให้ความผูกพันต่อท้องถิ่นเดิมลดลง เนื่องจากทรัพย์สินสมบัติหรือผลประโยชน์ในท้องถิ่นเดิมได้เสื่อมค่าลงตามระยะเวลาที่ผ่านไปนั้นด้วย เช่น การสูญเสียลูกค้าเดิม หรือญาติสนิทมิตรสหายอาจเสียชีวิตหรือย้ายถิ่นออกจากท้องถิ่นนั้นไปแล้ว ในกรณีเช่นนี้ ผู้ย้ายถิ่นจะมีความคิดที่จะย้ายถิ่นกลับลดลง แต่สำหรับผู้ย้ายถิ่นที่คิดว่าตนจะย้ายถิ่นกลับท้องถิ่นเดิมอย่างแน่นอนผู้ย้ายถิ่นจะรักษาความผูกพันกับท้องถิ่นเดิมไว้ โดยการกลับไปเยี่ยมเยียนท้องถิ่นเดิมมากขึ้น หรือรักษาทรัพย์สินสมบัติในท้องถิ่นเดิมของตนไว้

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้นำแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยผลักดันและปัจจัยชักจูงมาผสมผสานกับกระแสการย้ายถิ่นและกระแสการย้ายถิ่นย้อน แนวคิดการตัดสินใจย้ายถิ่นในระดับบุคคล และแนวคิดความผูกพันต่อพื้นที่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร โดยนำแนวคิดเชิงทฤษฎีดังกล่าวมาปรับใช้กับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ แนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจัยผลักดันและปัจจัยชักจูงซึ่งกล่าวถึงปัจจัยผลักดันหรือปัจจัยลบในท้องถิ่นต้นทาง และปัจจัยชักจูงหรือปัจจัยบวกในท้องถิ่นปลายทาง เป็นแนวคิดที่สามารถนำมาอธิบายปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นๆ ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เช่น การศึกษา การมีญาติและหรือเพื่อน การทำงาน ตลอดจนอาชีพของผู้ย้ายถิ่นทั้งในท้องถิ่นต้นทางและท้องถิ่นปลายทาง ดังนั้น ปัจจัยผลักดันและปัจจัยชักจูงจึงน่าจะส่งผลให้ผู้ย้ายถิ่นมีความ

ตั้งใจที่จะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมแตกต่างกัน ส่วนแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับกระแสการย้ายถิ่น และกระแสการย้ายถิ่นย้อนหน้าจะเป็นแนวทางในการอธิบายอิทธิพลของประสบการณ์ในการย้ายถิ่น และภาคที่อยู่อาศัยล่าสุดก่อนย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครของผู้ย้ายถิ่นที่มีต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับ ภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่น นอกจากนี้ แนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจย้ายถิ่นในระดับบุคคล จะชี้ให้เห็นว่า ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมหรือไม่นั้นน่าจะขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจของแต่ละ บุคคล โดยพิจารณาว่าบุคคลที่มีลักษณะทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และลักษณะอื่นๆ ที่ แตกต่างกันน่าจะมี ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมแตกต่างกัน ลักษณะเหล่านี้ได้แก่ อายุ เพศ สถานภาพสมรส การศึกษา เป็นต้น ส่วนแนวคิดความผูกพันต่อพื้นที่จะชี้ให้เห็นว่า ความผูกพันต่อ พื้นที่ของบุคคล เช่น ความผูกพันต่อชุมชนเดิม ญาติพี่น้อง หรือเพื่อนสนิทน่าจะส่งผลให้บุคคลมีความ ตั้งใจที่จะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมแตกต่างกันได้เช่นกัน

1.4 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมยังมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่น และเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ ความต้องการย้ายถิ่น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมเช่นกัน ดังนั้น การทบทวนผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้จึงทบทวนทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่น กลับภูมิลำเนาเดิม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่น และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่น ควบคู่กันไป (แต่บางปัจจัยก็ไม่มีผลการศึกษารื่องของความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม)

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม เช่น การศึกษาของ เกษมสันต์ จินฉนวนไส (2531: 27-31) เรื่องการย้ายถิ่นของชาวชนบทเข้ามาหางานทำ ในกรุงเทพมหานครในช่วงฤดูแล้ง ผลการศึกษาพบว่าผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 57.8) จะเดินทาง กลับภูมิลำเนาเดิมเพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตร หรือทำงานรับจ้างทั่วไปในท้องถิ่นเดิม และอีก ร้อยละ 47.2 ไม่ต้องการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม เพราะต้องการทำงานในกรุงเทพมหานครต่อไป หรือได้ทำงานที่มีรายได้ดีกว่าการทำนา แต่จะส่งรายได้บางส่วนกลับภูมิลำเนาเดิมเพื่อเป็นค่าใช้จ่าย ในการจ้างคนอื่นมาทำแทน ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฐจิรา รุจิระการโชติกุล (2538: 64, 75) ที่ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของประชากร ในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าร้อยละ 78.8 ของกลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจย้ายถิ่นกลับ ภูมิลำเนาเดิม และอีกร้อยละ 21.3 ไม่ตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม ทั้งนี้เป็นเพราะประชากรในชุมชน แออัดในกรุงเทพมหานครมีความผูกพันกับครอบครัวในภูมิลำเนาเดิมของตนมากจึงมีแนวโน้มที่จะกลับ ภูมิลำเนาเดิมมาก ซึ่งข้อค้นพบนี้แตกต่างกับการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจ ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของนักศึกษาปีสุดท้ายโดย ชมภูงูช บุญยเนตร (2535: 66) ที่พบว่ามีเพียง

ร้อยละ 27.7 เท่านั้นที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม ส่วนนักศึกษาที่ไม่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีถึงร้อยละ 52.2 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาปีสุดท้ายที่กำลังจะสำเร็จการศึกษาระดับสูงสุดของสถาบันที่กำลังศึกษาอยู่ ดังนั้น ส่วนหนึ่งจึงอาจจะตั้งใจย้ายถิ่นไปศึกษาต่อในระดับสูงขึ้น หรือหางานทำในจังหวัดอื่นๆ ที่นักศึกษาคิดว่าน่าจะมีโอกาสที่หางานทำได้มากกว่า ส่วนการศึกษาของ สุภัทญา อาชีวะวิทย์ (2534: 108) ที่ศึกษาการย้ายถิ่นเข้าสู่เขตอุตสาหกรรมใหม่ ในอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ในเรื่องความต้องการย้ายถิ่นในอนาคตกลับพบว่าผู้ย้ายถิ่นไม่มีความคิดในเรื่องการย้ายถิ่นที่ชัดเจน โดยพบว่าร้อยละ 46.9 ยังไม่แน่ใจว่าจะย้ายถิ่นหรือไม่ และร้อยละ 30.0 ไม่ต้องการย้ายถิ่น

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีโครงการหนึ่งที่มีส่วนทำให้คนย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม คือ โครงการนำพระทัยจากในหลวงเพื่อพัฒนาตามแนวพระราชดำริ เช่น โครงการอีสานเขียว ที่มุ่งแก้ปัญหาความแห้งแล้งและบรรเทาความเดือดร้อน โดยให้ส่วนราชการใน 6 กระทรวงหลักเร่งรัดพัฒนาทั้งในด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมธรรมชาติ การยกระดับรายได้ การสร้างงาน การกระจายรายได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต โอกาสทางการศึกษา การสาธารณสุขพื้นฐาน และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โครงการนี้ได้พัฒนาด้านต่างๆ ซึ่งส่งผลให้ผู้ย้ายถิ่นตัดสินใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมเมื่อพิจารณาในแง่ของปัจจัยชักจูง เพราะเป้าหมายต่างๆ นั้นมุ่งฟื้นฟูสภาพแวดล้อม พัฒนาดิน และแหล่งน้ำเพื่อระบบการชลประทาน มุ่งให้เกษตรกรมีงานทำมากขึ้น พัฒนาอาชีพในท้องถิ่น มุ่งยกระดับรายได้ และการจ้างงาน เป็นต้น (ศุภวัลย์ พลายน้อย และเนาวรัตน์ พลายน้อย, 2529: 4)

การศึกษาครั้งนี้ แบ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม เป็น 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่น การทบทวนผลการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของปัจจัยเหล่านี้ต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีดังนี้

1.4.1 ปัจจัยทางประชากร

ปัจจัยทางประชากรที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมคือ อายุ เพศ และสถานภาพสมรส ผลการทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับปัจจัยทางประชากร มีรายละเอียดดังนี้

1.4.1.1 อายุ

อายุเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญปัจจัยหนึ่งในการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่น เพราะอายุเป็นลักษณะเลือกสรรประการหนึ่งของผู้ย้ายถิ่น และอายุยังสามารถสะท้อนถึงความรู้สึกนึกคิด ประสบการณ์ หรือความคาดหวังในอนาคต ดังนั้น อายุก็น่าจะมีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่น

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับอายุ เช่น การศึกษาของ สมพร วุฒิวិทยาการ (2522: 39) เรื่องปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเคลื่อนย้ายของประชากรในเขตลุ่มแม่น้ำสา พบว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-29 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีอายุ 30-49 ปี (ร้อยละ 72.3 เปรียบเทียบกับร้อยละ 60.0) ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ศันสนีย์ จันทรสถิตย์พร (2524: 88) ที่ศึกษาเกี่ยวกับแบบแผนและปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของข้าราชการครู สังกัดกระทรวงศึกษาธิการในกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 18-27 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 28-37 ปี และอายุ 38 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 36.6 เปรียบเทียบกับร้อยละ 30.4 และร้อยละ 19.4 ตามลำดับ) และกับการศึกษาของ พรรณี กรานแก้ว (2527: 81) เรื่องความพร้อมในการประกอบอาชีพประมงและปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นของประชากรหมู่บ้านประมง ที่พบว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 30 ปีมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี (ร้อยละ 13.9 เปรียบเทียบกับร้อยละ 10.8) และการศึกษาของ แคร่ ริคเตอร์ และคณะ (2540: 69) เรื่องการย้ายถิ่นเป็นการเพิ่มรายได้หรือเพิ่มความเครียดให้กับครอบครัวในชนบท ซึ่งเป็นการศึกษาติดตามผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พบว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 17-24 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 25-34 ปี และระหว่าง 35-47 ปี (ร้อยละ 59.8 เปรียบเทียบกับร้อยละ 45.8 และร้อยละ 42.6)

ส่วนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับอายุ เช่น การศึกษาของ ยุทธดนัย ศรีदानล้ำ (2540: 32) เรื่องปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อครอบครัวในภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานครกลับพบว่า ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอายุ กล่าวคือ ผู้ที่มีอายุระหว่าง 25-34 ปีมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี (ร้อยละ 16.5 เปรียบเทียบกับร้อยละ 13.4) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ภาณี แสนเจริญ (2527: 117) เรื่องการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 25-29 ปีมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 20-24 ปี (ร้อยละ 46.2 เปรียบเทียบกับร้อยละ 43.1) แต่การศึกษาของ ทิพวรรณ พุ่มมณี (2532: 89) เรื่องผลของการพัฒนาอุตสาหกรรมกับการย้ายถิ่นของประชากร กลับพบว่าอายุมีความสัมพันธ์ทางลบกับความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม โดยผู้ที่มี

อายุระหว่าง 16-24 ปี มีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 25-30 ปี (ร้อยละ 25.3 เปรียบเทียบกับร้อยละ 23.1)

การศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า อายุมีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงคาดว่า ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุมากกว่าน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุน้อยกว่า

1.4.1.2 เพศ

เพศเป็นตัวแปรหนึ่งที่น่าจะมีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม เพศชายอาจจะตัดสินใจย้ายถิ่นต่างจากเพศหญิงเพราะเพศชายมักเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัวและเป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ของครอบครัว

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับเพศ เช่น การศึกษาของ วิลลา สูวี (2529: 46) เรื่องปัจจัยในท้องถิ่นปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่น พบว่าเพศชายมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 29.6 เปรียบเทียบกับร้อยละ 27.3) และในเขตเทศบาลอื่นก็พบผลการศึกษากันเองเดียวกันคือ เพศชายมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 24.3 เปรียบเทียบกับร้อยละ 20.9) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ แครี ริดเดอร์ และคณะ (2540 : 69) เรื่องการย้ายถิ่นเป็นการเพิ่มรายได้หรือเพิ่มความเครียดให้กับครอบครัวในชนบท ซึ่งเป็นการศึกษาติดตามผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่พบว่าเพศชายมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นสูงกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 54.3 เปรียบเทียบกับร้อยละ 43.7) และการศึกษาของ สมพร วุฒิวิทย์การ (2522 : 39) ที่ศึกษาปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเคลื่อนย้ายแรงงานของประชากรในเขตลุ่มแม่น้ำสา ที่พบว่าเพศชายมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 66.1 เปรียบเทียบกับร้อยละ 42.3) แต่การศึกษาของ สุนิตย์ จีระพิชญกุล (2527: 55) เรื่องปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่นตามฤดูกาลของประชากรในเขตดินเค็ม อำเภอโนนไทย และอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา กลับพบว่าเพศหญิงมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าเพศชาย (ร้อยละ 45.2 เปรียบเทียบกับร้อยละ 42.1) และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมโดย ทิพวรรณ พุ่มมณี (2532: 89) เรื่องผลของการพัฒนาอุตสาหกรรมกับการย้ายถิ่นของประชากร ก็พบทำนองเดียวกันว่าเพศหญิงมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าเพศชาย (ร้อยละ 22.3 เปรียบเทียบกับร้อยละ 20.5)

การศึกษาที่พบว่าเพศไม่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่น ได้แก่ การศึกษาของ สะอาด พัดทอง (2535: 74) ที่ศึกษาตัวกำหนดความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และพบว่านักเรียนชายมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นพอๆ กับนักเรียนหญิง (ร้อยละ 80.2 และร้อยละ 80.0 ตามลำดับ) และการศึกษาของ ยุทธดนัย ศรีดาหาล้า (2540: 32) ที่ศึกษาปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อครอบครัวในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือของผู้ย้ายถิ่น ซึ่งพบว่าเพศชายมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมพอๆ กับเพศหญิง (ร้อยละ 14.6 และร้อยละ 14.3 ตามลำดับ)

การศึกษาที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าจะยังไม่สามารถสรุปได้ว่า เพศมีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมหรือไม่ แต่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับเพศพบว่าเพศมีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่น เพราะฉะนั้น เพศจึงน่าจะมีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมด้วยเช่นกัน และในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่า ผู้ย้ายถิ่นเพศหญิงน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นเพศชาย

1.4.1.3 สถานภาพสมรส

สถานภาพสมรสเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการย้ายถิ่น ซึ่งเห็นได้ชัดจากคำกล่าวของ Lee (1966: 144) ที่ว่าความโน้มเอียงที่จะย้ายถิ่นสูงขึ้นในบางขั้นตอนของชีวิต เพราะการย้ายถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมในการผ่านขั้นตอนชีวิต และได้ยกตัวอย่างว่าบุคคลที่แต่งงานแล้วมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นออกจากพ่อแม่ของตน ขณะที่บุคคลเป็นหม้าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ก็มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นออกเช่นกัน

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับความต้องการย้ายถิ่น เช่น การศึกษาของ สมพร วุฒิวิทย์การ (2522: 43) ที่ศึกษาปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเคลื่อนย้ายแรงงานของประชากรในเขตลุ่มแม่น้ำสา พบว่าผู้ที่เป็นโสดมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่สมรสแล้ว (ร้อยละ 68.3 เปรียบเทียบกับร้อยละ 59.4) ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ คันสนีย์ จันทร์สถิตยพร (2524: 89) ที่ศึกษาเกี่ยวกับแบบแผนและปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของข้าราชการครู สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ในกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าผู้ที่เป็นโสดมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่เป็นหม้าย หย่า และแยกกันอยู่ และผู้ที่สมรสแล้ว (ร้อยละ 38.7 เปรียบเทียบกับร้อยละ 28.2 และร้อยละ 21.1 ตามลำดับ) และสอดคล้องกับการศึกษาของแคร์รี ริดเดอร์ และคณะ (2540: 70) ที่ศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นเป็นการเพิ่มรายได้หรือเพิ่มความเครียดให้กับครอบครัว ซึ่งเป็นการติดตามผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พบว่าผู้ที่เป็นโสดมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่เป็นหม้าย หย่า และแยกกันอยู่ และผู้ที่สมรสแล้ว (ร้อยละ 59.7 เปรียบ

เทียบกับร้อยละ 57.1 และร้อยละ 45.3 ตามลำดับ) แต่การศึกษาของ พรณี กรานแก้ว (2527: 82) ที่ศึกษาเรื่องความพร้อมในการประกอบอาชีพประมงและปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่นของประชากรหมู่บ้านประมงของหัวหน้าครัวเรือน กลับพบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่สมรสแล้วมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นหม้าย หย่า และแยก และหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นโสด (ร้อยละ 10.5 เปรียบเทียบกับร้อยละ 9.1 และร้อยละ 7.9 ตามลำดับ)

ส่วนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับสถานภาพสมรสนั้น ยุทธดนัย ศรีดาหาล้า (2540: 32) ซึ่งศึกษาเรื่องปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อครอบครัวในภูมิลำเนาเดิม พบว่าผู้เป็นโสดมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่สมรสแล้ว (ร้อยละ 15.8 เปรียบเทียบกับร้อยละ 13.3) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ภาณี แสนเจริญ (2527: 117) เรื่องการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร ที่พบว่าผู้ที่เป็นโสดมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่สมรสแล้ว (ร้อยละ 49.2 เปรียบเทียบกับร้อยละ 17.9)

การศึกษาที่กล่าวมาพบว่า ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีความสัมพันธ์กับสถานภาพสมรส และผู้ย้ายถิ่นที่เป็นโสดน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพสมรสอื่นๆ

1.4.2 ปัจจัยทางสังคม

ปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมคือ การศึกษา ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน และการมีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครขณะย้ายถิ่น ผลการทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับตัวแปรเหล่านี้ มีรายละเอียดดังนี้

1.4.2.1 การศึกษา

การศึกษาเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อการย้ายถิ่น เนื่องจากการศึกษาทำให้มีโอกาสที่จะได้งานทำโดยเฉพาะการย้ายถิ่นเพื่อหางานทำ เพราะฉะนั้นการศึกษาก็น่าจะมีผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม โดยผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาสูงน่ามีโอกาสในการหางานทำ หรือมีงานทำที่ดีกว่า ส่วนผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าอาจจะพบกับความยากลำบากในการหางานทำ หรืออาจได้งานที่มีค่าจ้างต่ำ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วผู้ที่มีการศึกษาต่ำกว่าน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่า

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับการศึกษา เช่น การศึกษาของ พรณี กรานแก้ว (2527: 95) เรื่องความพร้อมในการประกอบอาชีพ ประมงและปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่นของประชากรหมู่บ้านประมง พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่มีการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และต่ำกว่า (ร้อยละ 18.0 เปรียบเทียบกับร้อยละ 9.9 และร้อยละ 6.1 ตามลำดับ) ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ (2513: 44) เรื่องปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทยของหัวหน้าครัวเรือน ที่พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และสูงกว่ามีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และหัวหน้าครัวเรือนที่เคยเรียนแต่ไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (ร้อยละ 15.7 เปรียบเทียบกับร้อยละ 9.4 และร้อยละ 5.5 ตามลำดับ) และสอดคล้องกับการศึกษาของ โอบาส ศรีจันทะมิตร (2538: 124) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการย้ายถิ่นของแรงงานเข้าสู่นิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง ที่พบว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีและสูงกว่ามีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นในอนาคตสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และอนุปริญญา และผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 และต่ำกว่า (ร้อยละ 26.9 เปรียบเทียบกับร้อยละ 19.2 และร้อยละ 7.9 ตามลำดับ) และการศึกษาของ แครี ริดเดอร์ และคณะ (2540: 69) เรื่องการย้ายถิ่นเป็นการเพิ่มรายได้หรือเพิ่มความเครียดให้กับครอบครัวชนบท ซึ่งเป็นการศึกษาติดตามผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออก เจียงเหนือ ก็พบทำนองเดียวกันว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 มีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 และผู้ที่มีการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และต่ำกว่า (ร้อยละ 63.6 เปรียบเทียบกับร้อยละ 49.0 และร้อยละ 44.9 ตามลำดับ)

ส่วนการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับการศึกษา เช่น การศึกษาของ ยุทธดนัย ศรีดาหล้า (2540: 44, 46) เรื่องปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อครอบครัวในภูมิลำเนาเดิม พบว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาและต่ำกว่ามีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า และผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 18.0 เปรียบเทียบกับร้อยละ 11.0 และร้อยละ 9.5 ตามลำดับ) สอดคล้องกับการศึกษาของ ทิพวรรณ พุ่มมณี (2532: 91) เรื่องผลของการพัฒนาอุตสาหกรรมกับการย้ายถิ่นของประชากรในจังหวัดสมุทรปราการ ที่พบทำนองเดียวกันว่าผู้จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 (ร้อยละ 22.4 เปรียบเทียบกับร้อยละ 19.2) นั่นคือ ยิ่งมีการศึกษาสูงก็ยิ่งมีความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมต่ำลง ซึ่งอาจเป็นเพราะการมีการศึกษาสูงขึ้นทำให้หางานทำใน

ภูมิฐานะเดิมได้ยากขึ้นและมีรายได้น้อยกว่าการหางานทำในกรุงเทพมหานครซึ่งมีแหล่งงานมากกว่า มีความต้องการแรงงานที่มีการศึกษามากกว่า และให้ผลตอบแทนคือรายได้สูงกว่า

การศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีความสัมพันธ์ทางลบกับการศึกษา ดังนั้น ผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาดำกว่าจึงน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาสูงกว่า

1.4.2.2 ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน

ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือนเป็นตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่น่าจะมีผลต่อการย้ายถิ่น ผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนอาจจะตัดสินใจย้ายถิ่นต่างจากผู้ที่ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน เพราะผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนจะต้องพิจารณาถึงโอกาสต่างๆ อย่างรอบคอบก่อนที่จะตัดสินใจย้ายถิ่น

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน เช่น การศึกษาของ วิลาส สุวี (2529: 76) เรื่องปัจจัยในท้องถิ่นปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่น สำหรับในกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้ที่มีความเกี่ยวพันในรูปแบบอื่นกับหัวหน้าครัวเรือนมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่เป็นคู่สมรสหรือผู้ที่เป็นบุตรของหัวหน้าครัวเรือน และผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ 27.0 เปรียบเทียบกับร้อยละ 26.1 และร้อยละ 22.5 ตามลำดับ) และสำหรับในเขตเทศบาลอื่น ก็พบเช่นเดียวกับในกรุงเทพมหานคร กล่าวคือผู้ที่มีความเกี่ยวพันในรูปแบบอื่นกับหัวหน้าครัวเรือนมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่เป็นคู่สมรสหรือผู้ที่เป็นบุตรของหัวหน้าครัวเรือน และผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนเอง (ร้อยละ 25.9 เปรียบเทียบกับร้อยละ 24.2 และร้อยละ 21.2 ตามลำดับ) ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ สมพร วุฒิกิจการ (2522: 42) เรื่องปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเคลื่อนย้ายของประชากรในเขตลุ่มแม่น้ำสาที่พบว่า ผู้ที่มีความเกี่ยวพันในรูปแบบอื่นกับหัวหน้าครัวเรือนมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ 68.5 เปรียบเทียบกับร้อยละ 58.1) การที่หัวหน้าครัวเรือนมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นต่ำกว่าผู้ที่มีความเกี่ยวพันในรูปแบบอื่นกับหัวหน้าครัวเรือน อาจเป็นเพราะผู้ที่เป็นหัวหน้าครัวเรือนนั้นมักจะมีภาระหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของสมาชิกในครัวเรือนของตน และเมื่อต้องการที่จะย้ายถิ่นทำให้ตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นทั้งครัวเรือน ฉะนั้นการที่จะย้ายถิ่นไปที่อื่นนั้น หัวหน้าครัวเรือนต้องพิจารณาถึงโอกาสต่างๆ อย่างรอบคอบ เช่น การหางานทำ และหาที่อยู่อาศัยใหม่ อีกทั้งยังต้องพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายด้วย

ส่วนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือนนั้น ยุทธดนัย ศรีดาหาล้า (2540: 36) ซึ่งศึกษาเรื่องปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อครอบครัวในภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่น ก็พบในทำนองเดียวกันว่าผู้ที่เป็นพี่น้องและญาติของหัวหน้าครัวเรือนในที่อยู่อาศัยปัจจุบัน และลูกจ้างในครัวเรือนมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้เป็นหัวหน้าครัวเรือนประมาณ 2.4 เท่า และ 2.3 เท่าตามลำดับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่เป็นพี่น้องและญาติของหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันกับผู้ที่เป็นลูกจ้างในครัวเรือนอาจคิดว่าครัวเรือนนั้นไม่ใช่ครัวเรือนของตน แม้ว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือนก็ตาม

การศึกษาที่กล่าวแล้วนั้นชี้ให้เห็นว่า ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีความสัมพันธ์กับความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน และการศึกษาครั้งนี้คาดว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่ใช่หัวหน้าครัวเรือนน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน

1.4.2.3 การมีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครขณะย้ายถิ่น

การมีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในถิ่นปลายทางขณะย้ายถิ่นเป็นตัวแปรหนึ่งที่น่าจะมืผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นเช่นกัน เพราะญาติและหรือเพื่อนน่าจะมีส่วนช่วยเหลือผู้ย้ายถิ่นในด้านที่อยู่อาศัย หรือด้านการหางานทำ ตลอดจนในด้านการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นด้วย

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกับการมีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในท้องถิ่นปลายทางขณะย้ายถิ่น เช่น การศึกษาของ ดุษฎี อายุวัฒน์ (2541: 166-167) เรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของผู้ย้ายถิ่น ที่พบว่าญาติหรือเพื่อนมีบทบาทอย่างมากในการติดต่อหางานทำ แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นจะมีการศึกษาต่ำก็สามารถหางานทำได้เนื่องจากมีญาติหรือเพื่อนช่วยเหลือในการหางานทำ เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ย้ายถิ่นใช้บริการติดต่อหางานทำผ่านหน่วยงานของรัฐน้อยมาก และผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครมักมีญาติหรือเพื่อนช่วยเหลือในการหางานทำ ส่วนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับการมีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครขณะย้ายถิ่นนั้น ภาณี แสนเจริญ (2527: 121) ซึ่งศึกษาเรื่องการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้ที่ไม่มืญาติมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีญาติ (ร้อยละ 42.5 เปรียบเทียบกับร้อยละ 37.2)

ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การมีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในท้องถิ่นปลายทางน่าจะมีส่วนต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่น เนื่องจากผู้ที่มีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในขณะย้ายถิ่นมักจะได้รับความช่วยเหลือด้านการหางานทำ ส่วนผู้ที่ไม่มืญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในขณะย้ายถิ่นเมื่อย้ายถิ่นมาแล้วหางานทำไม่ได้ก็อาจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม ดังนั้น

ผู้วิจัยคาดว่าผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครขณะย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครขณะย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร

1.4.3 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมคือ การทำงานอาชีพปัจจุบัน และอาชีพเดิม ผลการทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับตัวแปรเหล่านี้ มีรายละเอียดดังนี้

1.4.3.1 การทำงาน

การทำงานเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่น่าจะมีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม เพราะผู้ย้ายถิ่นมักจะย้ายถิ่นเพื่อหางานทำ เมื่อไม่ประสบความสำเร็จในการหางานทำก็อาจตัดสินใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับการทำงาน เช่น การศึกษาของ ศรีสุนทร สงเสริม (2530: 46) เรื่องการศึกษาแรงจูงใจที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการย้ายถิ่นของประชากรในเขตชนบทยากจน อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าผู้ที่ไม่มียานทำมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีงานทำ (ร้อยละ 63.7 เปรียบเทียบกับร้อยละ 51.8)

ส่วนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับการทำงาน เช่น การศึกษาของ ยุทธดนัย ศรีดาหล้า (2540: 34) เรื่องปัจจัยด้านประชากรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อครอบครัวในภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่น พบว่าผู้ที่ไม่มียานทำมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีงานทำ (ร้อยละ 15.4 เปรียบเทียบกับร้อยละ 14.4)

การศึกษาข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีความสัมพันธ์กับการทำงาน ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงคาดว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มียานทำน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีงานทำ

1.4.3.2 อาชีพปัจจุบัน

อาชีพปัจจุบันเป็นตัวแปรหนึ่งที่น่ามาศึกษาในครั้งนี้ เพราะผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพปัจจุบันที่แตกต่างกันน่าจะมีความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมแตกต่างกัน กล่าวคือผู้ย้ายถิ่นที่มีอาชีพที่มั่นคงอาจจะไม่ต้องการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม แต่ผู้ย้ายถิ่นที่มีอาชีพที่ไม่มั่นคง

อาจต้องการที่จะย้ายถิ่นต่อไปเพื่อหางานทำที่ตนเองคิดว่ามั่นคง แต่ถ้าไม่ประสบความสำเร็จในการหางานทำก็อาจจะตั้งใจที่จะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับอาชีพปัจจุบัน เช่น การศึกษาของ พรณี กรานแก้ว (2527: 56) ที่ศึกษาความพร้อมในการประกอบอาชีพประมงและปัจจัยอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่นของประชากรหมู่บ้านประมง พบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพประมงมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพอื่นๆ (ร้อยละ 9.1 เปรียบเทียบกับร้อยละ 8.6) ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ แครี ริคเตอร์ และคณะ (2540: 70) ที่ศึกษาการย้ายถิ่นเป็นการเพิ่มรายได้หรือเพิ่มความเครียดให้กับครอบครัวในชนบท ซึ่งเป็นการศึกษาติดตามผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่พบว่าผู้ที่ประกอบอาชีพในภาคการเกษตรมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร (ร้อยละ 53.1 เปรียบเทียบกับร้อยละ 37.1) แต่การศึกษาของ สะอาด พัดทอง (2535: 76) ที่ศึกษาตัวกำหนดความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลับพบว่านักเรียนที่ครอบครัวประกอบอาชีพรับจ้างมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นสูงกว่านักเรียนที่ครอบครัวประกอบอาชีพค้าขาย อาชีพรับราชการ และอาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 85.7 เปรียบเทียบกับร้อยละ 84.5 ร้อยละ 80.0 และร้อยละ 78.1 ตามลำดับ)

ส่วนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับอาชีพปัจจุบัน เช่น การศึกษาของ ประชา ดังควัฒนา (2536: 101) เรื่องแบบแผนการย้ายถิ่นของผู้ที่อาศัยในชุมชนแออัดในกรุงเทพมหานคร กลับพบว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอนมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพที่มีรายได้แน่นอน เช่น รับราชการ รัฐวิสาหกิจ และรับจ้างที่มีรายได้แน่นอน เป็นต้น และการศึกษาของ Choi (1984: 53) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับอาชีพปัจจุบันในประเทศเกาหลี พบว่าผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับวิชาชีพ บริหาร และเสมียนมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่ประกอบอาชีพบริการ และค้าขาย (ร้อยละ 54.4 เปรียบเทียบกับร้อยละ 48.3 และร้อยละ 47.1 ตามลำดับ)

การศึกษาข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีความสัมพันธ์กับอาชีพปัจจุบัน ผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพที่ไม่เกี่ยวกับการวิชาชีพ บริหาร ข้าราชการ และเสมียนน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับวิชาชีพ บริหาร ข้าราชการ และเสมียน

1.4.3.3 อาชีพเดิม

อาชีพเดิมเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่น่าสนใจ โดยคาดว่าอาชีพเดิมน่าจะมีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมเช่นเดียวกับอาชีพปัจจุบัน เพราะผู้ที่ย้ายถิ่นเพื่อหางานทำเมื่อไม่สามารถหางานทำได้ก็จะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมเพื่อไปประกอบอาชีพเดิมของตน ดังนั้น อาชีพเดิมของผู้ย้ายถิ่นน่าจะส่งผลให้ผู้ย้ายถิ่นมีความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม

การทบทวนผลการวิจัยที่ผ่านมา ไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับอาชีพเดิม แต่พบผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกับอาชีพเดิม เช่น การศึกษาของ ทิพวรรณ พุ่มมณี (2532: 48) เรื่องผลกระทบการพัฒนาอุตสาหกรรมกับการย้ายถิ่นของประชากรในจังหวัดสมุทรปราการ พบว่าผู้ที่แต่เดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่แต่เดิมประกอบอาชีพอุตสาหกรรม (ร้อยละ 92.9 เปรียบเทียบกับร้อยละ 82.5) และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับอาชีพเดิม เช่น การศึกษาของ อภิชาติ จำรัสฤทธิ์รงค์ และเพียงใจ สมพงษ์ (2526: 42-45) เรื่องทัศนคติของชาวชนบทจังหวัดตากต่อการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ก็พบในทำนองเดียวกันว่าผู้ที่แต่เดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่แต่เดิมไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 20.0 เปรียบเทียบกับร้อยละ 12.5) แต่การศึกษาของ สุนิตย์ จีระพิชฌกุล (2527: 63) เรื่องปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่นตามฤดูกาลของประชากรในเขตดินเค็ม อำเภอนนทบุรีและอำเภอลำลูกกา จังหวัดนครราชสีมา พบว่าผู้ที่เคยประกอบอาชีพรับจ้างมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยประกอบอาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 48.2 เปรียบเทียบกับร้อยละ 22.2)

การศึกษาที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า อาชีพเดิมมีผลต่อความต้องการย้ายถิ่น ดังนั้น อาชีพเดิมจึงน่าจะมีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมด้วย โดยผู้วิจัยคาดว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพเดิมที่เกี่ยวกับการเกษตรน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพเดิมอื่นๆ

1.4.4 ปัจจัยอื่น

ปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมคือ การมีชื่อในทะเบียนบ้าน ประสบการณ์ในการย้ายถิ่น ภาคที่อยู่อาศัยล่าสุดก่อนย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ลักษณะการย้ายถิ่น และความคิดเห็นด้านข้อดีและความคิดเห็นด้านข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ผลการทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับตัวแปรเหล่านี้มีรายละเอียดดังนี้

1.4.4.1 การมีชื่อในทะเบียนบ้าน

การมีชื่อในทะเบียนบ้านเป็นตัวแปรหนึ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากทะเบียนบ้านเป็นหลักฐานที่มีความสำคัญต่อบุคคลอย่างมาก ดังนั้น จึงคาดว่า การมีชื่อในทะเบียนบ้านน่าจะมีผลต่อผู้ย้ายถิ่นด้วย เพราะผู้ย้ายถิ่นส่วนหนึ่งจะย้ายถิ่นโดยลำพัง และอาจจะทำงานสักระยะหนึ่งเท่านั้น จึงคิดว่าไม่จำเป็นที่จะต้องย้ายทะเบียนบ้านเนื่องจากมีความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม

วิสาข์ วิฑูรีธรรณ (2521: 41) กล่าวว่า นักศึกษาส่วนมากไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันเพราะนักศึกษาคาดว่าตนอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครชั่วคราวเท่านั้น เมื่อสำเร็จการศึกษาก็ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม

ส่วนการทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับการมีชื่อในทะเบียนบ้าน เช่น การศึกษาของ ภาณี แสนเจริญ (2527: 124) เรื่องการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้ที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีชื่อในทะเบียนบ้าน (ร้อยละ 44.2 เปรียบเทียบกับร้อยละ 18.4)

เนื่องจากไม่พบผู้ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับการมีชื่อในทะเบียนบ้านโดยตรง แต่จากการศึกษาข้างต้นพบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีชื่อในทะเบียนบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ทราบกันว่าทะเบียนบ้านเป็นหลักฐานที่มีความสำคัญต่อบุคคลอย่างมากผู้ที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านที่ตนอาศัยอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่น่าจะมีชื่อในทะเบียนบ้านในท้องถิ่นเดิมและเป็นผู้ที่มีโอกาสที่จะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของตน ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้จึงคาดว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีชื่อในทะเบียนบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน

1.4.4.2 ประสบการณ์ในการย้ายถิ่น

ประสบการณ์ในการย้ายถิ่นเป็นตัวแปรหนึ่งที่น่าจะมีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม ทั้งนี้เพราะผู้ที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นมาก่อนมักจะทราบถึงข้อดีและข้อด้อยของท้องถิ่นต่างๆ ดังนั้น ผู้ที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นมากกว่าจึงน่าจะมีโอกาสในเชิงเศรษฐกิจและสังคมดีกว่า ทำให้ประสบความสำเร็จในการย้ายถิ่น จึงมีความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมน้อยกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับประสบการณ์ในการย้ายถิ่น เช่น การศึกษาของ เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ (2513: 46-47) เรื่องปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของประชากรในชนบทของประเทศไทย พบว่าผู้ที่เคยย้ายถิ่นมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยย้ายถิ่น ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ พรรณี กรานแก้ว (2527: 99) ที่ศึกษาเรื่องความพร้อมในการประกอบอาชีพประมงและปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่นของหัวหน้าครัวเรือนในหมู่บ้านประมง ที่พบว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการย้ายถิ่น (ร้อยละ 14.0 เปรียบเทียบกับร้อยละ 7.7) และสอดคล้องกับการศึกษาของ สมพร วุฒิกิจการ (2522: 45) ที่ศึกษาปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเคลื่อนย้ายของประชากรในลุ่มแม่น้ำสา และพบว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นมากกว่า 1 ครั้งมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นเพียงครั้งเดียว (ร้อยละ 67.7 เปรียบเทียบกับร้อยละ 55.6) แต่การศึกษาของ ศันสนีย์ จันทร์สถิตย์พร (2524: 87) ที่ศึกษาแบบแผนและปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของข้าราชการครูสังกัดกระทรวงศึกษาธิการในกรุงเทพมหานคร กลับพบว่าผู้ที่เคยย้ายถิ่นเพียงครั้งเดียวมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่เคยย้ายถิ่นมาแล้วหลายครั้ง (ร้อยละ 27.2 เปรียบเทียบกับร้อยละ 16.5) ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ศรีสุนทร สงเสริม (2530: 49) เรื่องการศึกษาแรงจูงใจที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการย้ายถิ่นของประชากรในเขตชนบทยากจน อำเภอห้วยตะพาน จังหวัดอุบลราชธานี ที่พบว่าผู้ที่เคยย้ายถิ่นเพียงครั้งเดียวมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่ย้ายมาแล้วหลายครั้ง (ร้อยละ 77.37 เปรียบเทียบกับร้อยละ 63.2)

การศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ประสบการณ์ในการย้ายถิ่นมีผลต่อความต้องการย้ายถิ่น โดยผู้ย้ายถิ่นที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นมากกว่าอาจต้องการย้ายถิ่นต่ำกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นน้อยกว่าหรืออาจเป็นตรงข้ามกัน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าผู้ที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นครั้งเดียวน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นหลายครั้ง

1.4.4.3 ภาคที่อยู่อาศัยล่าสุดก่อนย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร

ภาคที่อยู่อาศัยล่าสุดก่อนย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครของผู้ย้ายถิ่นเป็นตัวแปรหนึ่งที่นำมาศึกษาครั้งนี้ สืบเนื่องจากนโยบายพัฒนาเมืองหลักเพื่อยับยั้งการย้ายถิ่นเข้าสู่เขตเมือง และการสร้างงานในเขตชนบทอาจทำให้จำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครลดลง และน่าจะส่งผลให้ผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานครมีความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับภาคที่อยู่อาศัยล่าสุดก่อนย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร เช่น การศึกษาของ ศันสนีย์ จันทร์สถิตย์พร (2524: 81) ที่ศึกษาแบบแผนและปัจจัยอันเป็นมูลเหตุของการย้ายถิ่นของข้าราชการครู สังกัดกระทรวงศึกษาธิการในกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคกลางมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 54.9 เปรียบเทียบกับร้อยละ 35.8 ร้อยละ 33.3 ร้อยละ 25.9 ร้อยละ 24.3 และร้อยละ 23.7 ตามลำดับ) แต่การศึกษาของ ทิพวรรณ พุ่มมณี (2532: 90) เรื่องผลของการพัฒนาอุตสาหกรรมกับการย้ายถิ่นของประชากร ในจังหวัดสมุทรปราการ กลับพบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล และภาคกลาง (ร้อยละ 27.3 เปรียบเทียบกับร้อยละ 26.9 ร้อยละ 19.1 และร้อยละ 16.3 ตามลำดับ)

การศึกษาที่กล่าวมาพบว่า ความต้องการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับภาคที่อยู่อาศัยล่าสุดก่อนย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคกลางมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าภาคอื่นๆ และความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีความสัมพันธ์กับภาคที่อยู่อาศัยล่าสุดก่อนย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครเช่นกัน โดยพบว่าผู้ที่อาศัยอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ภาคอื่นๆ ดังนั้น การศึกษารังนี้จึงคาดว่า ผู้ย้ายถิ่นที่มีถิ่นต้นทางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีถิ่นต้นทางในภาคอื่นๆ

1.4.4.4 ลักษณะของการย้ายถิ่น

ลักษณะของการย้ายถิ่นน่าจะมีผลต่อการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม กล่าวคือผู้ที่ย้ายถิ่นโดยลำพังน่าจะยังคงมีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ในภูมิลำเนาเดิม ผู้ย้ายถิ่นโดยลำพังน่าจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมได้ง่ายกว่าผู้ที่ย้ายถิ่นในลักษณะอื่น และผู้ที่ย้ายถิ่นทั้งครอบครัวอาจจะไม่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม เนื่องจากไม่มีความผูกพันกับบุคคลในภูมิลำเนาเดิมแล้ว

การทบทวนผลการวิจัยที่ผ่านมา ไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับลักษณะของการย้ายถิ่น แต่พบผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับลักษณะของการย้ายถิ่นโดย ภาคณี แสนเจริญ (2527: 118) เรื่องการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร พบว่าผู้ที่ย้ายถิ่นโดยลำพังมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่ย้ายถิ่นเพียงบางส่วน และผู้ที่ย้ายถิ่นทั้งครอบครัว (ร้อยละ 47.5 เปรียบเทียบกับร้อยละ 25.0 และร้อยละ 8.0 ตามลำดับ)

การศึกษาดังกล่าวข้างต้นพบว่า การย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมมีความสัมพันธ์กับลักษณะของการย้ายถิ่น ผู้วิจัยคาดว่า ลักษณะของการย้ายถิ่นอาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมเช่นกัน โดยผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครโดยลำพังน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครในลักษณะอื่นๆ

1.4.4.5 ความคิดเห็นด้านข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร

ความคิดเห็นด้านข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเป็นตัวแปรหนึ่งที่นำมาศึกษาครั้งนี้ โดยแบ่งเป็นความคิดเห็นด้านรายได้ และด้านอื่นๆที่ไม่ใช่รายได้ ซึ่งคาดว่าความคิดเห็นด้านข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครของผู้ย้ายถิ่นน่าจะมีผลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม โดยผู้ที่มีความคิดเห็นว่าด้านอื่นๆที่ไม่ใช่รายได้เป็นข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีความคิดเห็นว่ารายได้เป็นข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร

การศึกษาทัศนคติต่อความเป็นอยู่ของชีวิตในกรุงเทพมหานครของชุมชนแออัดกรุงเทพมหานครโดย ณัฐจิรา รุจิระการโชติกุล (2538: 62) พบว่าการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครทำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นและสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพได้มากกว่าในภูมิลำเนาเดิม ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ หิรัญ ลิ้มสุวรรณ (2533: 49) เรื่องทัศนคติต่อการย้ายถิ่น ด้านสังคมที่พบว่า การอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมีโอกาสได้รับความรู้เพิ่มเติมหรือศึกษาต่อมากกว่าในต่างจังหวัด และการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครยังทำให้เป็นคนรอบรู้และทันต่อเหตุการณ์

ส่วนการทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับความคิดเห็นด้านข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครไม่พบผู้ที่ศึกษาไว้ แต่พบผลการวิจัยที่ใกล้เคียง คือ การศึกษาของ ภาณี แสนเจริญ (2527: 124) เรื่องการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นสตรีในกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่าผู้ที่มีความคิดเห็นว่าการจรรยาเป็นข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนของผู้ที่ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีความคิดเห็นว่าค่าตอบแทนสูงเป็นข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 83.3 เปรียบเทียบกับร้อยละ 60.0)

เนื่องจากไม่พบผู้ที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับความคิดเห็นด้านข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครโดยตรงมาก่อน แต่จากการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นทำให้คาดว่า ผู้ย้ายถิ่นที่มีความคิดเห็นว่าด้านอื่นๆที่ไม่ใช่รายได้เป็นข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีความคิดเห็นว่ารายได้เป็นข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร

1.4.4.6 ความคิดเห็นด้านข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร

ความคิดเห็นด้านข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครเป็นตัวแปรหนึ่งที่น่าจะมีผลต่อการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมเช่นเดียวกับความคิดเห็นด้านข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร โดยผู้ที่มีความคิดเห็นว่าสภาพแวดล้อมเป็นข้อเสียน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่สภาพแวดล้อม

การทบทวนผลการวิจัยที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมกับความคิดเห็นด้านข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครไม่พบผู้ที่ศึกษาไว้ แต่พบผลการวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการย้ายถิ่นกับความคิดเห็นด้านข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร เช่น การศึกษาของ สมพร วุฒิวิทย์การ (2522: 53) เรื่องปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อความต้องการเคลื่อนย้ายของประชากรในเขตลุ่มแม่น้ำสา พบว่าผู้ที่มีความเห็นว่าที่อยู่อาศัยมีขนาดไม่เพียงพอมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่าผู้ที่มีความเห็นว่าที่อยู่อาศัยมีขนาดเพียงพอ (ร้อยละ 80.4 เปรียบเทียบกับร้อยละ 50.5) ส่วนการศึกษาของ วิลาส สุวี (2529: 85) ที่ศึกษาเรื่องปัจจัยในท้องถิ่นปัจจุบันที่มีอิทธิพลต่อความต้องการย้ายถิ่น ก็พบในทำนองเดียวกันว่า ผู้ที่ไม่พอใจในที่อยู่อาศัยมีสัดส่วนของผู้ที่ต้องการย้ายถิ่นสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ

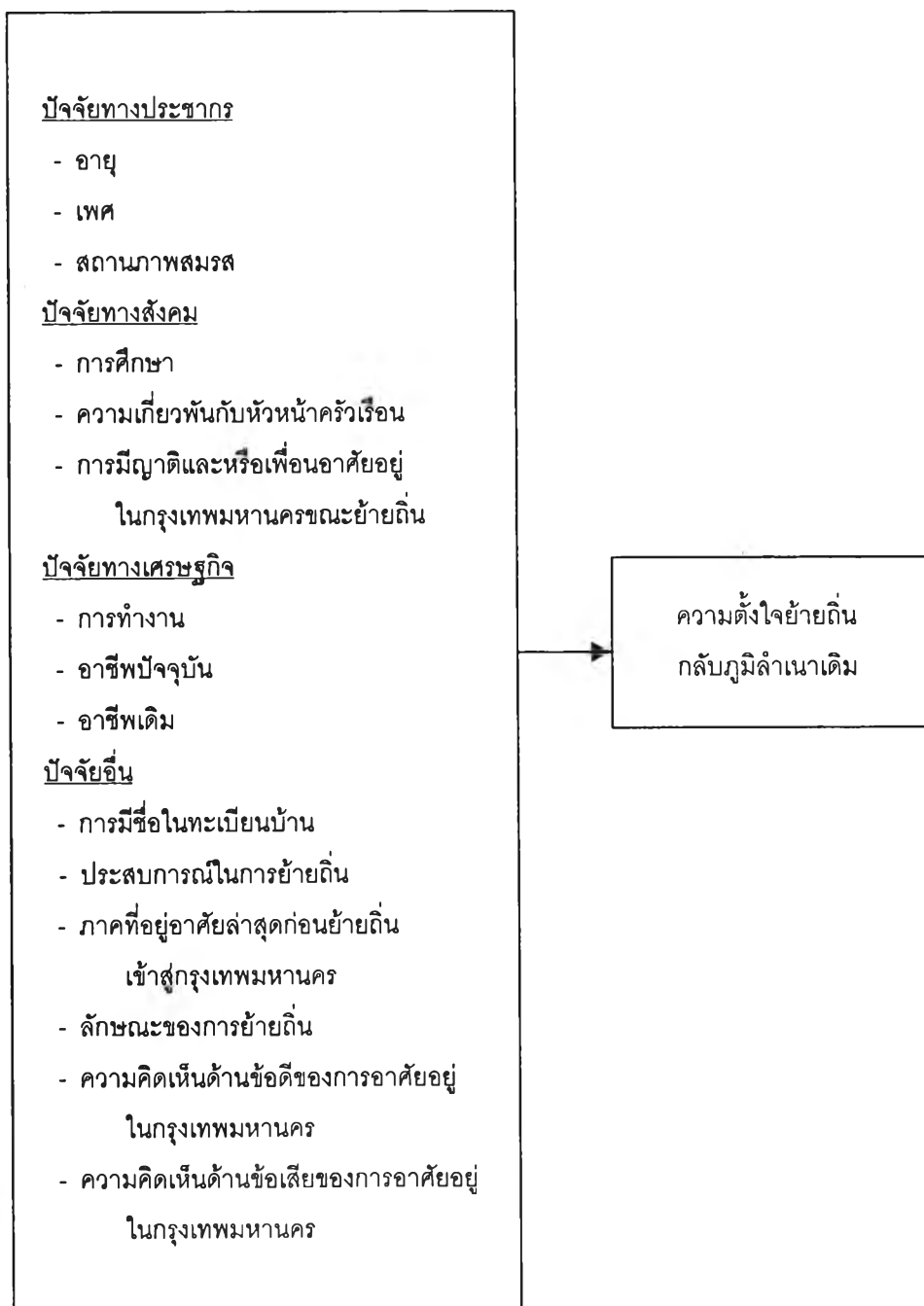
เนื่องจากไม่พบผู้ที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความตั้งใจย้ายถิ่นกับความคิดเห็นด้านข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครโดยตรงมาก่อน แต่จากการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นทำให้คาดว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีความคิดเห็นว่าสภาพแวดล้อมเป็นข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ที่มีความคิดเห็นในด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่สภาพแวดล้อมเป็นข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร

1.5 กรอบแนวคิดของการศึกษา

การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตลอดจนผลงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ทำให้มีแนวคิดในการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม

1.6 สมมติฐานของการศึกษา

การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานครในครั้งนี้ ได้ตั้งสมมติฐานหลักและสมมติฐานย่อย ไว้ดังนี้

สมมติฐานหลัก

ผู้ย้ายถิ่นที่มีปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยอื่นที่แตกต่างกันน่าจะมี ความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมแตกต่างกัน

สมมติฐานย่อย

1. ผู้ย้ายถิ่นที่อายุมากกว่าน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่อายุน้อยกว่า
2. ผู้ย้ายถิ่นเพศหญิงน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นเพศชาย
3. ผู้ย้ายถิ่นที่เป็นโสดน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่น ที่มีสถานภาพสมรสอื่นๆ
4. ผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาต่ำกว่าน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาสูงกว่า
5. ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่ใช่หัวหน้าครัวเรือนน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่เป็นหัวหน้าครัวเรือน
6. ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครขณะย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีญาติและหรือเพื่อนอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครขณะย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร
7. ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีงานทำน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีงานทำ
8. ผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพปัจจุบันที่ไม่เกี่ยวกับวิชาชีพ บริหาร ข้าราชการ และเสมียนน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับวิชาชีพ บริหาร ข้าราชการ และเสมียน
9. ผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพเดิมที่เกี่ยวกับการเกษตรน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพเดิมอื่นๆ
10. ผู้ย้ายถิ่นที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีชื่อในทะเบียนบ้าน

11. ผู้ย้ายถิ่นที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นครั้งเดียวน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีประสบการณ์ในการย้ายถิ่นหลายครั้ง
12. ผู้ย้ายถิ่นที่มีถิ่นต้นทางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีถิ่นต้นทางในภาคอื่นๆ
13. ผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครโดยลำพังน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครในลักษณะอื่นๆ
14. ผู้ย้ายถิ่นที่มีความคิดเห็นในด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่รายได้เป็นข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีความคิดเห็นว่ารายเป็นข้อดีของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร
15. ผู้ย้ายถิ่นที่มีความคิดเห็นว่าคุณภาพแวดล้อมเป็นข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครน่าจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตั้งใจจะย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีความคิดเห็นว่าด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่สภาพแวดล้อมเป็นข้อเสียของการอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมของผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร มีดังนี้

1. เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมอาชีพเพื่อรองรับผู้ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมให้มียางงานทำหรือมีรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวต่อไป
3. เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางนโยบายและวางแผนของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชนบท ในการจูงใจให้ย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิมและลดการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร